

Щодо поняття адміністративно-правових засад діяльності прокурора в Україні

Шапошник А. С.¹

Опубліковано	Секція	УДК
27.01.2023	Право	343.163 (477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10078001>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті автор досліджує поняття «правові основи», «засади права», «правові засади», «нормативно-правові засади», «адміністративно-правові засади» та як вони співвідносяться із «адміністративно-правовими засадами діяльності прокурора» в Україні.

Дослідивши співвідношення термінів «засада» і «принцип», а втोर дійшов висновку, що вони взаємопов'язані так, що засада представляє собою більш загальне поняття, включаючи в себе визначення принципів. Іншими словами, «засади» є більш широким за своїм змістом поняттям і охоплюють поняття принципів, як ціле та частина. Цю думку автор підкріплює непоодинокими відображеннями у законотворчій діяльності, наприклад, положеннями статті 1 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року № 2411-VI, який визначає, що засади внутрішньої і зовнішньої політики включають в себе принципи та пріоритети державної політики у відповідних сферах, а також у статті 3 Закону України «Про прокуратуру» перераховано «засади діяльності прокуратури», до яких фактично відносяться принципи права (верховенства права, законності, справедливості, презумпції невинуватості, територіальності, незалежності прокурорів, політичної нейтральності тощо). На основі цього автор доводить, що законодавець підтверджує, що структурно «засади» охоплюють поняття принципів.

Автор наголошує, що з об'єктивних причин «засади» не можуть бути зведені виключно до принципів. Поряд з цим, наведене твердження підтверджує тезу про фундаментальність «засад». Стосовно ж принципів, то, на думку автора, останні орієнтовані на вужче коло відносин у рамках тієї чи іншої діяльності і закладають фундаментальні начала цієї діяльності тощо.

Під «правовими засадами діяльності прокурора» в Україні автор розуміє представляють собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на здійснення правового впливу на суспільні відносини у відповідній сфері з метою їх регулювання та упорядкування.

Здійснивши теоретичний аналіз вказаних понять, автор дійшов висновку, що правові методи діяльності прокурора, включаючи адміністративно-правові методи та форми здійснення прокурором своїх повноважень з виконання покладених на нього функцій, автор також відносить до правових засад діяльності прокурора.

¹аспірант кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету (м. Суми, Україна) <https://orcid.org/0009-0007-3596-2217>

При дослідженні окресленої проблематики автором також обґрунтовано думку про те, що юридична відповідальність прокурора є невід'ємною частиною засад його діяльності. Автор приєднується до погляду науковців про те, що юридична відповідальність є частиною соціальної відповідальності і зазначає, якщо застосувати теорію юридичної відповідальності для визначення поняття і особливостей відповідальності прокурорів, то можна дійти висновку, що остання є процесом впливу на працівника прокуратури, який скоїв правопорушення. Вплив здійснюється з боку держави і проявляється в тому, що у відповідних нормативних актах відображені професійні стандарти діяльності і поведінки прокурора. Їх порушення, власне, у більшості випадків і буде підставою для дисциплінарної відповідальності. Тобто, держава через законодавче закріплення дисциплінарної відповідальності для адміністративних посад прокурорів встановлює ступінь негативної оцінки дії (бездіяльності), яка визнається проступком, і позбавленням для правопорушника.

Дослідивши проблематику статті, у контексті правових засад діяльності прокурора в Україні, автор наводить власну дефініцію «адміністративно-правових засад діяльності прокурора» в Україні, які визначає як сукупність чинних правових норм, які закріплені у законодавстві України та які визначають основні принципи діяльності прокурора, методи діяльності прокурора, включаючи адміністративно-правові методи та форми здійснення прокурором своїх повноважень з виконання покладених на нього функцій, а також положення щодо юридичної відповідальності прокурора як посадової особи, що обіймає адміністративну посаду в органах прокуратури України.

Ключові слова: прокурор, прокуратура, правові засади, принципи діяльності, методи діяльності, правові засади діяльності прокурора, адміністративно-правові засади діяльності прокурора.

About the notion of administrative-legal bases (foundations) of prosecutor's activity in Ukraine

Abstract. In this article, the author explores the concepts of "legal foundations" (or "legal bases") "principles of law," "legal principles," "normative-legal bases," and "administrative-legal bases" and how they relate to the "administrative-legal bases of prosecutor's activity" in Ukraine.

By examining the relationship between the terms "bases" ("foundations") and "principles" the author concludes that they are interconnected in such a way that a bases represents a broader principles, encompassing the definition of principles. In other words, "bases" are a more comprehensive term, including the concept of principles as a whole and as parts. The author supports this view with multiple reflections in legislative activities, such as the provisions of Article 1 of the Law of Ukraine "On the Principles of Internal and External Policy" dated July 1, 2010, No. 2411-VI, which defines that the bases (foundations) of internal and external policy include principles and priorities of state policy in the relevant areas. Additionally, in Article 3 of the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office," the "bases of prosecutor's activity" are listed, which are essentially principles of law (the rule of law, legality, justice, presumption of innocence, territoriality, independence of prosecutors, political neutrality, and others). Based on this, the author argues that the legislator confirms that structurally, "bases" ("foundations") encompass the concept of principles.

The author emphasizes that, for objective reasons, "bases" ("foundations") cannot be reduced exclusively to principles. Alongside this, the statement provided confirms the thesis of the fundamentality of "bases". Regarding principles, the author believes that they are oriented toward a narrower scope of relations within the framework of specific activities and establish the fundamental principles of that activity, and so on.

The author understands "legal foundations (bases) of the prosecutor's activity" in Ukraine to be a set of normative legal acts of various legal force, the norms of which are aimed at exerting legal influence on social relations in the respective sphere for the purpose of their regulation and order.

After conducting a theoretical analysis of these concepts, the author concludes that legal methods of the prosecutor's activity, including administrative-legal methods and forms of executing the prosecutor's duties and functions, are also considered part of the legal foundations of the prosecutor's activity.

In the examination of this issue, the author also justifies the view that legal responsibility of the prosecutor is an integral part of these foundations. The author aligns with the perspective of scholars that legal responsibility is a component of social responsibility and notes that by applying the theory of legal responsibility to define the concept and features of prosecutors' responsibility, it can be concluded that it is a process of influencing a prosecutor who has committed a legal violation. This influence is exerted by the state and is manifested in the fact that professional standards of conduct and performance of the prosecutor are reflected in relevant legal acts. Their violation, essentially in most cases, becomes the basis for disciplinary accountability. In other words, the state, through legislative establishment, defines the degree of negative evaluation of actions (inactions) that are recognized as misconduct and imposes sanctions on the wrongdoer.

Having explored the issues within the context of the legal foundations of the prosecutor's activity in Ukraine, the author provides their own definition of the "administrative-legal foundations (bases) of the prosecutor's activity" in Ukraine. They define this term as a set of effective legal norms established by Ukrainian legislation that determine the fundamental principles of the prosecutor's activity, methods of the prosecutor's activity (including administrative-legal methods and forms of executing the prosecutor's duties), and provisions regarding the legal responsibility of the prosecutor as a public official occupying an administrative position in the prosecution authorities of Ukraine.

Keywords: prosecutor, prosecution, legal foundations, principles of activity, methods of activity, legal foundations of the prosecutor's activity, administrative-legal foundations of the prosecutor's activity.

Вступ

Актуальний порядок речей та нормативного регулювання діяльності прокуратури в Україні виключають можливість належної реалізації діяльності прокурора без визначення відповідних правових засад його діяльності. Діяльність прокурора в Україні спирається на низку правових і соціальних норм та має закріплене нормативне підґрунтя. Тобто, потребує правового базису, що забезпечує регламентацію, структурованість, визначеність такої діяльності, а також її методів та процесів. З'ясування та розгляд правових засад діяльності прокурора в Україні є органічним етапом при здійсненні її загальної характеристики.

У юридичній доктрині питання правових основ та засад реалізації певної діяльності вже давно вивчаються та розглядаються дослідниками. Проте, дотепер не існує загального консенсусу щодо суті та змістовних компонентів цієї категорії. Наприклад, у роботах вчених, які досліджують подібні питання та використовують аналогічні терміни, спостерігається відсутність уніфікованості, і вони часто використовують різні терміни для позначення одних і тих самих понять. Так, у наукових працях можна зустріти терміни, такі як «правові основи», «засади права», «правові засади», «нормативно-правові засади», «державно-правові засади», «адміністративно-правові засади», «організаційно-правові засади», «нормативно-правова база» тощо.

Сьогодні в Україні не існує комплексного дослідження адміністративно-правових засад діяльності прокурора, лише деяких суміжних аспектів з цією темою торкалися у своїх працях такі науковці, як Д. М. Добровольський, Х. М. Думич, Д. С. Дячков, Л. О. Європіна, М. В. Косюта, Ю. Д. Макосій, А. М. Мудров, С. Л. Назарук, М. М. Стефанчук, О. В. Хорсуненко, А. О. Чанцева, І. І. Шульган та ін.

Це і визначає *мету статті* – охарактеризувати основні елементи вказаних понять та з'ясувати, що являють собою адміністративно-правові засади діяльності прокурора в Україні.

Результати

Для ретельного аналізу та головним чином для визначення поняття «адміністративно-правові засади діяльності прокурора» в Україні, необхідно спершу розглянути та розширити розуміння поняття «адміністративно-правові засади» та встановити його сутність. Важливо зауважити, що дана дефініція складається із двох основних компонентів – «засади» та «правові», тому доцільно насамперед розглянути вже існуючі широко вживані підходи до розуміння цих термінів.

Визначення, які наводяться у юридичній доктрині, іноді містять семантичні суперечності, звужують або занадто розширюють справжнє значення категорії «правові засади», «правові основи» або визначають схожі поняття, наприклад, такі як «принципи» тощо. Тому перед переходом до основного матеріалу, для уникнення надмірних наукових дискусій, вважаємо за доцільне самостійно визначити та розкрити значення ключових термінів цього розділу дослідження.

Згідно з тлумачними словниками, термін «засада» визначається в основному, як: 1) основа чогось, фундамент, на якому базується щось головне; 2) вихідне положення, принцип, основа для формулювання світогляду чи правил поведінки; 3) спосіб або метод здійснення чого-небудь, будь-якої діяльності [1, с. 419; 2, с. 145]. Таким чином, «засада» завжди представляє собою основу чогось, яка містить ключові положення і характеристики певного об'єкта чи його діяльності.

Враховуючи вищевказані визначення, деякі дослідники доречно вказують на те, що на практиці термін «засади» часто вживається як синонім або близький за змістом до поняття «принципи» [3, с. 74; 4, с. 44; 5, с. 180]. Наприклад, Н. В. Коршунова, розглядаючи нормативно-правові засади державної політики України, говорить про відповідні принципи [6, с. 159–177]. Також Л. О. Європіна зазначає, що обидва терміни «засади» і «принципи» за своїм змістовим наповненням однозначні, а отже, можуть розглядатися як семантично споріднені [3, с. 74] і вона наводить у своїй праці «принципи» і «засади» діяльності прокурора як тотожні терміни. Проте, нам видається, що такі розуміння та використання термінів «засади» і «принципи» є дещо неточними.

Ми вважаємо, що було б об'єктивно зазначити, що терміни «засада» і «принцип» взаємопов'язані так, що засада представляє собою більш загальне поняття, включаючи в себе визначення принципів. Іншими словами, «засади» є більш широким за своїм змістом поняттям і охоплюють поняття принципів, як ціле та частина. Цю нашу думку можна підкріпити непоодиноким відображенням у законотворчій діяльності, наприклад, положенням статті 1 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року № 2411-VI, який визначає, що засади внутрішньої і зовнішньої політики включають в себе принципи та пріоритети державної політики у відповідних сферах [7], а також у статті 3 Закону України «Про прокуратуру» перераховано «засади діяльності прокуратури», до яких фактично відносяться принципи права (верховенства права, законності, справедливості, презумпції невинуватості, територіальності, незалежності прокурорів, політичної нейтральності

тощо) [8]. Як бачимо, законодавець підтверджує, що структурно «засади» охоплюють поняття принципів.

Тому варто зазначити, що з об'єктивних причин «засади» не можуть бути зведені виключно до принципів. Поряд з цим, наведене нами підтверджує тезу про фундаментальність «засад». Стосовно ж принципів, то, на нашу думку, останні орієнтовані на вужче коло відносин у рамках тієї чи іншої діяльності і закладають фундаментальні начала цієї діяльності тощо.

У рамках цього питання іншим значимим аспектом, на який варто звернути увагу, є існування невизначеності щодо доцільності ототожнення поняття «засади» з такими термінами, як «основи», «основні засади» та іншими подібними за співзвучністю. Вивчаючи деякі наукові напрацювання з цієї правової проблематики, можемо зазначити, що здебільшого такі дефініції як «засади» та «основи» пропонується вважати синонімічними.

Дійсно, поняття «засади» досить близьке за змістом до терміну «основи» і часто вживається разом з ним у юридичній літературі. Цю тотожність термінів «засади» і «основи» підкреслює, наприклад, і дослідниця І. М. Берназюк. Аналізуючи законодавчі акти, в яких використовуються терміни «засади» і «основи» в назвах, вона зазначає, що закони, які визначають основи правового регулювання суспільних правовідносин, є стратегічними актами Верховної Ради України, аналогічними законам, в яких сформульовані засади, наприклад, державної політики чи діяльності державних органів. В таких законах також визначаються принципи і державні пріоритети у відповідних сферах та містяться визначення базових понять тощо [9, с. 181].

Також в юридичній доктрині термін «засади» співвідноситься з поняттям «правові засади» і «правові основи». Вживаючи термін «правові засади» підкреслюється безпосередній зв'язок з правовою сферою і, відповідно, спосіб закріплення та формального вираження засад. В юридичній науці, як зазначає О. О. Пунда, правові засади – це «правова основа», джерело, на ґрунті якого будуються різні види діяльності [10, с. 13]. Як зауважує Д. О. Кошиков, поняття «правові засади» може тлумачитися з кількох різних позицій, включаючи: 1) систему нормативно-правових актів, які регулюють певну сферу суспільних відносин або функціонування їх суб'єктів; 2) норми права, які встановлюють правила діяльності суб'єктів суспільних відносин, і містяться в законодавчих актах [11, с. 101]. Тобто, «засади» і «правові засади» співвідноситься знову-таки, як ціле та частина.

Аналізуючи різні визначення та підходи до терміну «правові засади» можна консолідувати їх і підтримати погляд А. І. Шинкарук, яка визначає правові засади як сукупність нормативно-правових актів, тобто сукупність правових норм актів різної ієрархічної та галузевої підпорядкованості, які регламентують певний тип діяльності [4, с. 46]. Це розуміння терміну «правові засади» є вмотивованим і вже усталеним серед числа інших науковців також [12, с. 161; 13, с. 65–66; 14, с. 44].

Як вказує А. О. Чанцева, вчені розглядають «правові засади» і як сукупність принципів, на яких будується відповідна діяльність, і як систему нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на правове регулювання відповідних правовідносин [15, с. 50–51]. На нашу думку, в рамках дослідження даного питання, варто детальніше розглянути другий аспект правових засад діяльності прокурора в Україні, тому що здійснення будь-якої діяльності є фактично неможливим без належного нормативно-правового підґрунтя, яке, як ми бачимо, в юридичній літературі прийнято називати правовими засадами. Адже саме дотримання норм чинного законодавства є своєрідною гарантією практичної реалізації принципів верховенства права та законності у відповідній сфері. Зазначене беззаперечно є актуальним і для діяльності прокурора в Україні.

Правове регулювання та здійснення контролю над додержанням правопорядку в державі мають вирішальне значення, і в цьому контексті поняття «правові засади» грають ключову роль. Ці засади можна розглядати як систему юридичних норм, санкціонованих компетентними органами і закріплених у відповідних нормативних актах, в межах яких діють певні суб'єкти. Недотримання цих норм призводить до застосування відповідних негативних заходів, що залежать від ступеня суспільної небезпеки.

Вище викладене можна підсумувати таким чином, що правові засади діяльності прокурора в Україні представляють собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на здійснення правового впливу на суспільні відносини у відповідній сфері з метою їх регулювання та упорядкування.

Загальновідомо, що правовий вплив на суспільні відносини посадові особи здійснюють відповідно до певних правових методів своєї діяльності по реалізації покладених на них повноважень і функцій [16, с. 117; 15, с. 95]. Це ж саме стосується і прокурора. Таким чином, методи діяльності прокурора, включаючи адміністративно-правові методи та форми здійснення прокурором своїх повноважень з виконання покладених на нього функцій, ми також можемо віднести до правових засад діяльності прокурора. Дослідження адміністративно-правових методів та форм діяльності прокурора дещо виходить за рамки окресленої проблематики у статті, тому наразі зацентруємо увагу на правових нормах, які регулюють засади діяльності прокурора в Україні.

Зазначимо, що прокуратура в Україні пройшла свій шлях трансформаційних змін. Станом на сьогодні засади діяльності прокуратури та прокурорів, регламентується, поряд з Основним Законом України та міжнародними договорами України, відповідним профільним законом.

Правові основи діяльності прокурора після прийняття Закону України «Про прокуратуру» у 2014 році [8], а також після внесення змін до Конституції України щодо правосуддя у 2016 році змінилися [17; 18]. Обидві події мали своїм наслідком те, що прокуратура поза межами кримінального судочинства почала відігравати роль дещо допоміжного призначення, у той час як органи державної влади та місцевого самоврядування були наділені правом самостійного звернення до суду. Модернізація цих засад діяльності відбувалася у зв'язку з існуванням ряду зобов'язань України перед Радою Європи.

Наразі профільним Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року встановлено, що цей Закон визначає правові засади організації і діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України; у ст. 1 вказаного Закону закріплено, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави; а у статті 2 вказаного Закону наведено перелік основних функцій прокуратури; у статті 3 – закріплено основні засади діяльності прокуратури [8].

Таким чином, наведене дозволяє нам стверджувати, що серед основних правових засад діяльності прокурора в Україні є закріплені в законодавчих актах положення щодо функцій прокуратури та принципів її діяльності.

Також ми вважаємо, що при розгляді нашої проблематики слід дослідити окрему категорію діяльності прокурорів в Україні, яка є її невід'ємною частиною – це юридична відповідальність прокурорів як посадових осіб органів прокуратури.

Зважаючи на думку Д. М. Лук'янця щодо поняття юридичної відповідальності, яка є регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння

фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що можуть мати вираз у недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків і виражена у застосуванні до осіб, що вчинили такі діяння, засобів впливу, які тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [19, с. 5] та те, що для більшості конструкцій юридичної відповідальності характерною є наявність владних повноважень одного суб'єкта відносин юридичної відповідальності по відношенню до іншого, причому наявність таких повноважень може обумовлюватись або належністю одного із суб'єктів до органів держави, або службовим підпорядкуванням одного суб'єкта іншому [19, с. 8], то щодо відповідальності прокурорів, як посадових осіб органів прокуратури України вважаємо за доцільне зазначити наступне.

Ми приєднуємося до погляду, що юридична відповідальність є частиною соціальної відповідальності. А якщо застосувати теорію юридичної відповідальності для визначення поняття і особливостей відповідальності прокурорів, то можна дійти висновку, що остання є процесом впливу на працівника прокуратури, який скоїв правопорушення. Вплив здійснюється з боку держави і проявляється в тому, що у відповідних нормативних актах відображені професійні стандарти діяльності і поведінки прокурора. Їх порушення, власне, у більшості випадків і буде підставою для дисциплінарної відповідальності. Тобто, держава через законодавче закріплення дисциплінарної відповідальності для адміністративних посад прокурорів встановлює ступінь негативної оцінки дії (бездіяльності), яка визнається проступком, і позбавленням для правопорушника. Отже, у рамках нашого дослідження, серед інших правових засад діяльності прокурора в Україні, ми включаємо і його юридичну відповідальність.

Висновки

Отже, дослідивши викладене вище, у контексті правових засад діяльності прокурора в Україні, «адміністративно-правові засади діяльності прокурора» в Україні можна визначити як сукупність чинних правових норм, які закріплені у законодавстві України та які визначають основні принципи діяльності прокурора, методи діяльності прокурора, включаючи адміністративно-правові методи та форми здійснення прокурором своїх повноважень з виконання покладених на нього функцій, а також положення щодо юридичної відповідальності прокурора як посадової особи, що обіймає адміністративну посаду в органах прокуратури України.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови / за ред.: В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk>.
2. Тлумачний словник української мови / за ред. А. О. Івченко. Харків: Фоліо, 2002. 540 с. URL: <https://archive.org/details/tlumachny2002>.
3. Європіна Л. О. Засади прокурорської діяльності: загальна характеристика. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 74–85. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/11-2016/evropina.pdf>.
4. Шинкарук А. І. Адміністративно-правові засади діяльності нотаріусів у сфері державної реєстрації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 208 с.
5. Берназюк І. М. Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики як напрям стратегічної правотворчості Верховної Ради України. *Підприємництво,*

- господарство і право.* 2017. № 2. С. 178–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_2_35.
6. Коршунова Н. В. *Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження: дис. ... д-ра філософ. та д-ра наук: 12.00.01 / Нац. акад. внутр. справ МВС України.* Київ, 2017. 240 с. *Електронний репозитарій НАВС.* URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/10b3e463-6191-4057-bd3b-36465d3a6f5c>.
 7. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 липня 2010 року № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.
 8. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
 9. Берназюк І. М. *Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики як напрям стратегічної правотворчості Верховної Ради України. Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 2. С. 178–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_2_35.
 10. Пунда О. О. *Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка.* Львів, 2001. 222 с.
 11. Кошиков Д. О. *Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07.* Харків, 2021. 485 с. *Інституційний репозитарій eSSUIR СумДУ.* URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82907>.
 12. Дракохруст Т. В. *Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної міграційної політики України: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.07 / Західноукраїнський національний університет.* Тернопіль, 2021. 434 с. *Інституційний репозитарій Західноукраїнського Національного Університету.* URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jsru/handle/316497/41778>.
 13. Желінський В. М. *Адміністративно-правові засади реєстраційної діяльності Міністерства юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права.* Київ, 2020. 234 с.
 14. Тихомиров Д. О. *Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Київ, 2021. 506 с. Електронний репозитарій НАВС.* URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/d9151640-8ef0-4a04-a2c1-1904ae73e5b5/content>.
 15. Чанцева А. О. *Адміністративно-правові засади діяльності патрульної поліції із забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні: дис. ... д-ра філос.: 081 Право / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ.* Харків, 2023. 203 с. *Інституційний репозитарій ХНУВС.* URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/066cb17e-267e-4a3e-bc3a-fe776f178e48/content>.
 16. Швагер О. А. *Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет.* Суми, 2021. 235 с. *Інституційний репозитарій eSSUIR СумДУ.* URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/85436/1/avtoref_Shvaher.pdf.
 17. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02 червня 2016 року № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>.

18. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
19. Лук'янець Д. М. Типологія юридичної відповідальності. *Юридична Україна*. 2004. №
3. С. 4–10. URL:
https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_KPD/Lukianets_22.pdf.